

УДК 159.923

Афанасьєва Н.Є., кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної психології УЦЗУ,

Шталова О.В., здобувач кафедри загальної психології УЦЗУ

ОСОБЛИВОСТІ ІЄРАРХІЇ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У ПРАЦІВНИКІВ МНС–ПРЕДСТАВНИКІВ ПРОФЕСІЙНИХ ДИНАСТІЙ

Статтю присвячено вивченню питання особливостей ієрархії ціннісних орієнтацій у групі працівників МНС–представників професійних династій.

Ключові слова: династії, термінальні та інструментальні цінності життєвої сфери.

Постановка проблеми. На сьогодні є мало робіт, присвячених професійним цінностям, а також немає чіткого визначення останніх цінностей. У соціально-психологічних і психолого-педагогічних дослідженнях вивчається структура й динаміка ціннісних орієнтацій особистості, роль ціннісних орієнтацій у механізмі соціальної регуляції поведінки, взаємозв'язку ціннісних орієнтацій з індивідуально-типовими й характерологічними особливостями особистості, із професійною спрямованістю й так далі. Проблема дослідження професійних цінностей є актуальною, тому що, по-перше, немає єдиного підходу до трактування поняття професійних цінностей; по-друге, кардинальні зміни в політичних, економічних, духовній сферах нашого суспільства спричиняють радикальні зміни у професійних цінностях і вчинках людей [2].

Ціннісні орієнтації - це відбиття у свідомості людини цінностей, визнаних нею як стратегічні життєві цілі і загальні світоглядні орієнтири. Це складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і втримування активності особистості, який визначає загальний підхід людини до світу, до себе, що надає змісту і напрямоку особистісним позиціям, поведінню, учинкам. Система ціннісних орієнтацій має багаторівневу структуру. Вершина її - цінності, пов'язані з ідеалізаціями й життєвими цілями особистості. Ціннісні орієнтації, будучи одним із центральних особистісних новотворів, виражають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності й у цій своїй якості визначають широкую мотивацію її поведінки, впливають на всі сторони її дійсності. Особливого значення набуває зв'язок ціннісних орієнтацій зі спрямованістю особистості.

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості та є основою її поглядів на навколишній світ, на інших людей, на себе саму, основу світогляду, ядро мотивації й "філософію життя". Ціннісні орієнтації - спосіб диференціації об'єктів дійсності за їхньою значущістю (позитивною або негативною) [1]. Спрямованість особистості виражає одну із найбільш істотних її характеристик, що визначає соціальну й моральну цінність особистості. Утримування спрямованості - це, насамперед, домінуюче, соціально обумовлене ставлення особистості до навколишньої дійсності. Саме через спрямованість особистості її ціннісні орієнтації знаходять своє реальне відображення в активній діяльності людини, тобто повинні стати стійкими мотивами діяльності й перетворитися на переконання.

У кожного може існувати своя система цінностей, і в цій системі цінності вибудовуються у певному взаємозв'язку. Звичайно, ці системи є індивідуальними лише настільки, наскільки індивідуальна свідомість відображає свідомість суспільну. Із цих позицій у процесі виявлення ціннісних орієнтацій необхідно враховувати два основних параметри: ступінь сформованості структури ціннісних орієнтацій і утримування ціннісних орієнтацій (їхня спрямованість), що характеризується конкретними цінностями, що входять у структуру. Справа в тому, що інтеріоризація цінностей як усвідомлений процес відбувається лише за умов наявності здатності виділити з безлічі явищ ті, які представляють для людини певну цінність (задовольняють її потреби й інтереси), а потім перетворити їх у певну структуру, залежно від умов, близьких і далеких цілей всього життя людини можливості їхньої реалізації тощо. Другий параметр, що характеризує особливості функціонування ціннісних орієнтацій, дає можливість кваліфікувати змістовну сторону спрямованості особистості, яка знаходиться на тім або іншому рівні розвитку. Залежно від того, які конкретні цінності входять до структури ціннісних орієнтацій особистості, які сполучення цих цінностей в більшій або меншій мірі переважають відносно інших, можна визначити, на які цілі у житті спрямована діяльність людини. Аналіз змістовної сторони ієрархічної структури ціннісних орієнтацій може також показати, в якій мірі виявлені ціннісні орієнтації особистості відповідають суспільному еталону, наскільки вони є адекватними меті виховання.

Однією із найважливіших проблем дослідження є вивчення структурного складу та регуляторних функцій ціннісних орієнтацій [3]. Аналіз їх структури включає співвідношення смислоутворюючої і стимулюючої функцій, змістовного та динамічного компонентів. Ціннісні орієнтації можуть бути представлені в цілях, ідеалах, інтересах,

принципах та переконаннях. Вони проявляються у реальній поведінці особистості. Система стійких ціннісних орієнтацій людини є показником її внутрішнього світу, соціальної позиції та рівня духовного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній психологічній літературі проблема ціннісних орієнтацій особистості розглядається в дослідженнях теоретичного й практичного характеру. Це дослідження О.І.Шкаратан, Л.С.Бляхман, А.Г.Здравомислова, В.А.Ядова, М.І.Бобнева, М.Рокіч, А.Маслоу та інших авторів. Вивченню ціннісних орієнтацій професійних династій було приділено мало уваги, тому метою нашого дослідження стало вивчення рівня сформованості основних термінальних та інструментальних цінностей у працівників МНС – представників професійних династій.

Метою нашої роботи є вивчення питання особливостей ієрархії ціннісних орієнтацій у групі працівників МНС– представників професійних династій.

Виклад основного матеріалу. Суспільна поведінка людини, у тому числі у такій її формі як вибір її майбутньої професії, являє собою складне соціальне явище, детерміноване певними факторами. У системі таких факторів при споконвічній значущості загальних соціально-економічних умов життя людей в організації поведінки індивіда важливе місце займають його безпосередні про професію, її престиж. Ціннісні уявлення про професію - це форма прояву ціннісних орієнтацій особистості, й тому можуть розглядатись як регулятор поведінки індивіда. Значення цих цінностей дає можливість передбачати вибір професії й характер виконання людиною професійних обов'язків.

Нами було проаналізовано особливості ієрархії ціннісних орієнтацій у групі працівників нединастій та у групі працівників МНС– представників професійних династій за методикою Рокіча. Результати ранжирування за середнім значенням виборів у групах представлено на рисунку 1.

Середні показники термінальних цінностей показують, що у групі працівників з династій найбільш значущими цінностями-цілями є: 1) здоров'я (фізичне й психічне); 2) щасливе сімейне життя; 3) любов (духовна й фізична близькість із коханою людиною); 4) наявність добрих і вірних друзів; 5) активне діяльне життя. Кінцевою метою індивідуального існування вони ставлять щасливе життя поруч із коханими людьми й в оточенні добрих друзів, гарне здоров'я та активне діяльне життя.

Для групи працівників нединастій є характерним переконання в тім, що в житті необхідно прагнути до: 1) здоров'я; 2) щасливого сімейного життя; 3) активного діяльного життя (повнота й емоційна насиченість життя); 4) цікавої роботи; 5) впевненості у собі.

Необхідно відзначити, що дві групи наших досліджуваних найменше прагнуть до творчості, розваг, до краси природи й мистецтва, до щастя інших людей.

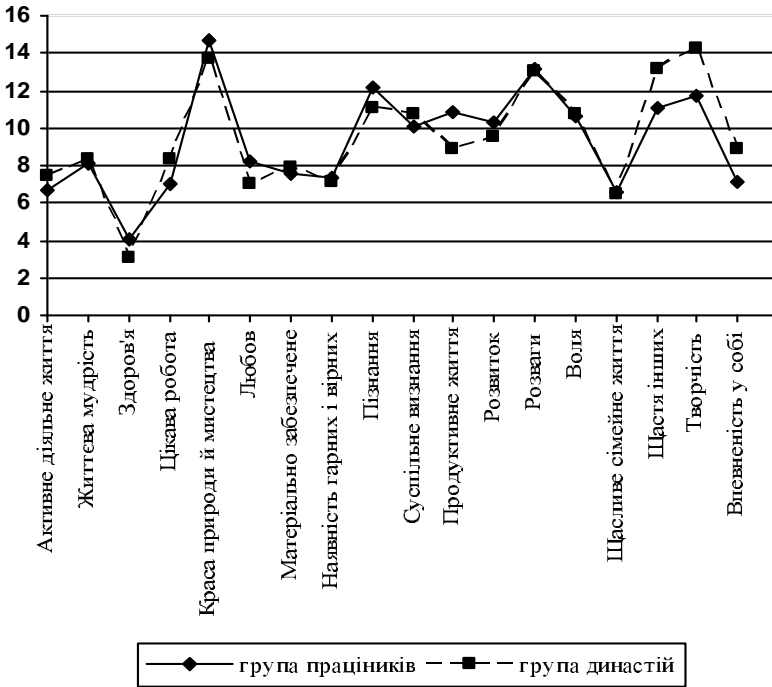

Рис. 1 – Показники термінальних цінностей у групах досліджувальних

За таким саме принципом нами було проаналізовано особливості ієрархії інструментальних ціннісних орієнтацій у групі працівників не династій та у групі працівників МНС – представників професійних династій. Результати ранжирування за середнім значенням виборів у групах показано на рисунку 2.

Середні показники інструментальних цінностей свідчать про те, що у групі працівників нединастій найбільш значущими цінностями-цілями є: 1) відповідальність; 2) чесність (правдивості, ширості); 3) освіченість; 4) вихованість; 5) самоконтроль.

Успіхів у житті, на їхню думку, можна досягти, маючи здатність дотримувати слова, здраво й логічно мислити, не відступати перед труднощами й ставитися до всього з почуттям гумору.

З інструментальних цінностей працівники з династій віддають перевагу: 1) вихованості; 2) відповідальності; 3) високим запитам; 4) чесності; 5) акуратності.

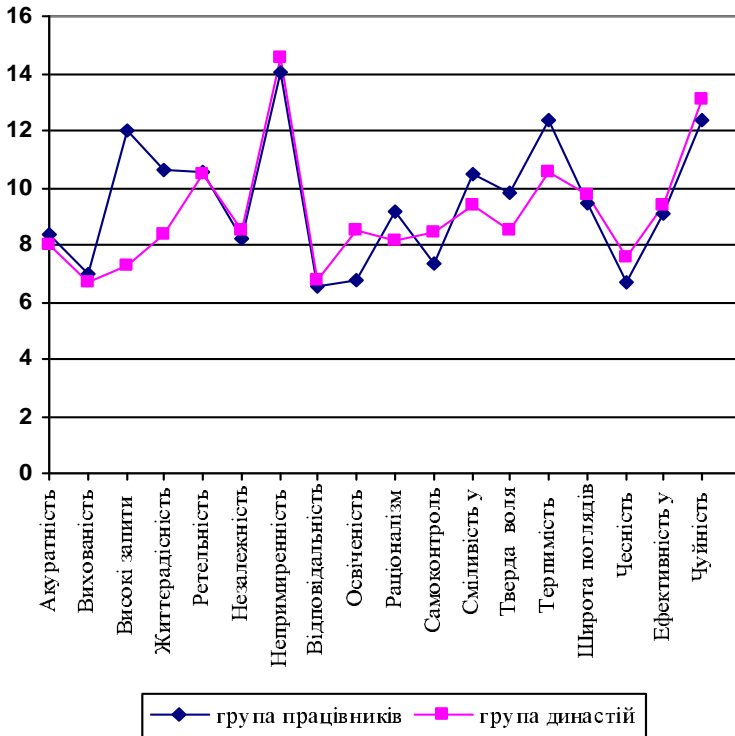

Рис. 2 – Показники інструментальних цінностей у групах досліджувальних

На їхню думку, почуття обов'язку, правдивість, широта знань і гарні манери є запорукою успіху й процвітання.

Статистична обробка даних тесту Рокіча показала, що істотних розходжень в ієрархії термінальних й інструментальних цінностей у групі працівників нединастій та у групі працівників МНС – представників професійних династій не спостерігається.

Відсутність значущих розходжень в ієрархії цінностей й у системі змісту життєвих орієнтацій у групах наших досліджуваних у вибірках у цілому підтверджують наше припущення про те, що на мотивацію професійної діяльності впливають ціннісні орієнтири, на підста-

ві яких можна виділити домінуючі мотиви у професійній діяльності.

Оцінка особливостей ціннісно-мотиваційної сфери має важливе значення для прогнозування успішної діяльності. Дослідження показали, що для стійкої, високоефективної діяльності людині необхідне розгортання мотивів даної діяльності, що забезпечує позитивне ставлення до неї, достатню їхню силу, стійкість - певну структуру мотивації, певну ієрархію мотивів.

Висновки. Результати нашого дослідження дозволяють з'ясувати, що у групі працівників - представників професійних династій рішення про свою майбутню професію респонденти приймали, прислухавшись до думки своїх батьків і маючи бажання продовжити їхню справу. Незважаючи на деяке нерозуміння складнощів їхньої службової діяльності, а також на необхідність щодня виконувати статутні вимоги, більшість респондентів вважають свою професію достатню привабливою і перспективною, але мало престижною, при цьому не шкодують про свій вибір.

Кінцеву ціль індивідуального існування вони вбачають у щасливому житті поруч із коханими людьми й в оточенні добрих друзів, у збереженні здоров'я та активному діяльному житті. А досягти своєї мети можна, якщо мати здатність дотримувати слова й логічно міркувати, здоровий глузд, не відступати перед труднощами й ставитися до всього з почуттям гумору.

Необхідно відзначити, що дві групи наших досліджуваних найменше прагнуть до творчості, розваг, до краси природи й мистецтва, до щастя інших людей.

З інструментальних цінностей працівники з династій віддають перевагу: 1) вихованості; 2) відповідальності; 3) високим запитам; 4) чесності; 5) акуратності.

На їхню думку, почуття обов'язку, правдивість, широта знань і гарні манери є запорукою успіху й процвітання.

Відсутність значущих розходжень в ієрархії цінностей й у системі змісту життєвих орієнтацій може свідчити про те, що ціннісні орієнтири впливають на мотивацію професійної діяльності працівників МНС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балакірева О.М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві // Український соціум. Соціологічні дослідження та моніторинг соціальної політики . - №1. – 2002. С. 34-36.

2. Бубнова С.С. Ценностные ориентации личности как многомерная нелинейная система // Психол. журн. – 1999. – № 5. – С.38-44.

3. Оніщенко Н.В. Оцінка термінальних цінностей фахівців – рятувальників на різних етапах професіоналізації // Проблеми екстремальної та кризової психології. – Харків: УЦЗУ, 2008. С. 162-168.